

СТОРИНКИ ІСТОРІЇ

УДК.111.32+101.9+821.112.2

Геник С.М.

Благоговіння перед життям

Штрихи до творчого портрету Альберта Швейцера

Кафедра загальної хірургії (зав. каф. - проф. Гудз І.М.) Івано-Франківського національного медичного університету

Він не проповідував, але переконував і не мріяв про те, що його приклад стане взірцем і втіхою для багатьох. Просто він діяв за внутрішньою потребою.

Альберт Ейнштейн

У свідомості багатьох Альберт Швейцер – людина, подібна на дивака «доктора Айболіта», який втік в Африку із-за боязні соціальних катаклізмів століття.

То хто ж такий Альберт Луї Філіпп Швейцер? Вичерпно відповісти на це питання в одній статті практично не можливо. До того ж аналізувати генія, не будучи йому рівним. Його може характеризувати хіба що Альберт Ейнштейн.

Народився А.Швейцер 14 січня 1875 року у невеличкому містечку Кайзерберг у сім'ї священника Луї Швейцера. Вже в п'ятирічному віці відвідував сільську школу в Гюнсбахі і тут в церкві навчався грати на органі. В десять років поступає в гімназію в місті Мюльхаузені і одночасно бере уроки гри на органі. В 1893 році поступає в Страсбургський університет, де одночасно вивчає теологію, філософію і теорію музики. Навчаючись в університеті на двох факультетах одночасно, Альберт не щадив себе, щоб не заснути під час нічних занять, він тримав ноги в тазі з холодною водою. Тільки чудове здоров'я дозволило йому витримати таке величезне розумове і фізичне навантаження. В автобіографічному висвітленні цього періоду він писав так: «Я сказав собі, що до тридцяти років маю право читати проповіді, займатися наукою і музикою, але після цієї межі присвячу себе безпосередньо служінню людям».

Декілька поколінь предків – священників і органістів – визначали, здавалося б, і його шлях. Але тільки властивість генія швидко проходити всі шляхи подумки, які пройдені до нього. Альберту Швейцеру було суджено не лише пройти декілька шляхів, але і на кожному з них позначити набагато більш високі рубежі, ніж були досягнені раніше.

Він стає за традицією батька і діда священником. Але проповіді у скромній парафії – не його доля, випускника двох факультетів Страсбургського університету. А.Швейцер захищає докторські дисертації і з теології, і з філософії, стає професором, викладає в університеті. Характерний вибір тем для вивчення майбутнім професором: «Філософія релігії Канта» (на кафедрі філософії) і «Тайна месіанства і страждань. Опис життя Ісуса» (на кафедрі теології). Дисертант відчував не схоластичну зацікавленість. Це були роки, відпущені йому для створення себе, тому він напружено шукав формоутворюючу особистість ідеї. Зовсім молодого людиною він досягає того, на що витрачали ціле своє життя багато мислителів. Але сам процес споглядання і осмислення не здавався йому щільно, але тільки засобом. Не дарма пізніше він захопить універсальним Гете і буде повторювати за ним богоборчу формулу: «Спочатку було діло».

Вже на цьому етапі свого життя А.Швейцер починає цікавитися етичними проблемами. Він серйозно задумується над занепадом цивілізації, філософії і сучасної культури.

Досягнувши тридцятиріччя, приймає рішення присвятити подальше життя лікуванню африканців у глухих джунглях Габону. Для цього необхідно було одержати медичну спеціальність, відкрити лікарню і створити фонд. Разом з іншими видатними музикантами Франції, створює в Парижі Бахівське товариство і виступає на його концертах як органіст.

Знайомиться з Роменом Роланом.

Альберт пише книгу про Й.С.Баха французькою мовою, а пізніше, в 1908 році доповнює і видає працю «Й.С.Бах. Музикант – поет» німецькою мовою, загальним обсягом 844 сторінок. Вважається, що про Й.Баха ніхто краще за нього не написав.

Пізніше А.Швейцер згадував, що перші будинки його лікарні в Африці були побудовані за рахунок Йогана Себастьяна Баха. На будівництво він витратив всі гонорари за виконавчу діяльність і його книги про Й.Баха.

В 1909 році з-під пера філософа і теолога раптом виходить «Міжнародні правила органобудування». Завдяки цій книзі А.Швейцеру вдалося зберегти багато старовинних органів у різних куточках світу, хоча раніше вважалося, що їх не можна реставрувати.

В 1906 р. поступає на медичний факультет Страсбургського університету. Університет до цього такого прецеденту не знав. На навчання заробляв органістичними концертами. Ректорові прийшлося вести переписку на урядовому рівні, коли справа дійшла до захисту диплома. Найвищим повелінням, студентові А.Швейцеру видали свідоцтво, яке дозволяло займатися лікуванням. Він зразу ж представив свою кандидатуру керівництву місії в Габоні, яка об'явила вакансію на місце лікаря в Ламбарені. В автобіографії А.Швейцер пише: «Вивчаючи природничі науки, я відчув, що зіткнувся з дійсністю, що знаходжусь серед людей, для яких кожне ствердження вимагає обґрунтування і дії... Вивчення природознавства було для мене більшим, ніж просто удосконаленням знань. Воно стало подією в моєму духовному житті».

26 березня 1913 р. А.Швейцер, разом з своєю молодою дружиною, яка також захоплювалася соціальними проблемами стражденого людства, відпливли в Габон, щоб заснувати лікарню при місії в Ламбарені. Це було невеличке поселення в джунглях на березі річки Огове, звідки до столиці – Лібревіля – 250 км.

Друзі професора дивувалися: навіщо людині, яка ні в чому немає потреби, людині, яку знає вся Європа, відмовлятися від всіх благ цивілізації і їхати в непрохідні джунглі. Його лякали тим, що він підірве здоров'я і загине у безвісності. Але А. Швейцер був непохитний.

Першою лікарнею став курник. А через кілька місяців був побудований металевий барак, а біля нього бамбукові хатини. В бараці розмістилася лікарня на 50 ліжок, операційна і аптека, а в бамбукових хатинах жили родичі хворих аборигенів.

Друг і сучасник Альберт Ейнштейн відзначав протестанську суть його подвижництва в Африці. Нам і тепер, в період прогиріч, стають помітними масштаби того великого протесту А.Швейцера «людини індивідуальних дій».

«Мені здається,- писав А.Ейнштейн,- що його праця в Ламбарені була плодом протесту проти наших морально-застиглих і бездушних традицій цивілізації – зла, проти якого одинако безсилі».

Він відмовився від громадянства країни, яка два рази

розпочинала світові війни на землі. Він гостро відчував відповідальність конкретної особи у протистоянні злу – не випадково, навіть знаходячись під час першої світової війни в таборі для інтернованих (для Габона, буйшої колонії Франції, доктор із Ламбарене став представником ворога, - Ельзас ще був під Німеччиною), працює над розділами своєї «Етики», суть якої була відкрита під час подорожі на борті річного буксира – «Благоговіння перед життям». «Я є життя, яке хоче жити серед інших життів, які також хочуть жити». Пізніше вчений розробив цілу етичну концепцію «благоговіння».

Коли ми починаємо розрізняти цінність наявних видів життя, то неминуче закінчуємо тим, що судимо про цінність за ступенем корисності-некорисності і віддаленості від нас. Йдучи таким шляхом, ми закінчуємо припущенням про існування життів, знищення яких нічого не важить із огляду на обставини, включаємо в розряд цих малоцінних життів різні види комах, рослин, тварин, а потім окремих людей і цілі народи»- писав учений.

Всі етичні постулати прийшли не від розуму, а від серця і душі. Він із великою любов'ю ставився до всього живого. Місцеві жителі принесли йому хворих тварин, він охоче годував та лікував їх.

Благоговіння перед життям проявлялося в щирій повазі своїх пацієнтів із джунглів – персонал максимально наближав умови лікування до звичностей для цих людей: біля госпітально дозволялося жити родині хворих. Нікому не відмовляли в допомозі. Ніхто не міг мати жодних привілеїв. Персонал їв все те, що і пацієнти. Жодних відмінностей у меню не було, окрім продиктованих вимог лікувальної дієти. Інколи в лікарні лікували поранених тварин.

У кінці 20-х років А.Швейцер виступає на захист африканців, які борються за свою національну незалежність. У статті «Відносини білої і кольорової рас» він наполягає на наданню африканцям прав та свобод.

В далекій Африці А.Швейцер не пориває зв'язки з друзями з Європи. У роки Першої світової війни він входить до групи прогресивних діячів науки і культури, які займають активну антивоєнну позицію. 25 серпня 1915 року він писав Ромену Ролану з Ламбарене: «Мені було необхідно сказати вам, як я захоплююся мужністю, з якою Ви повстаєте проти мерзенності, яка одурманює маси в наші дні... Бийтеся ж, я всім серцем з Вами, хоча й не можу в теперішньому моєму стані діяльно допомогти Вам».

В 1920-1924 роках читає лекції у Швеції, а потім в інших європейських країнах. Стає почесним доктором Цюрихського університету. Пише книгу про Африку, випускає «Філософію культури» в двох томах, своєю головною філософською працею. Збирає кошти для нової поїздки в Африку.

Повернувшись знову в Африку, він будує велику лікарню для прокажених хворих. І так постійно, праця в Африці переривається відпочинком в Європі, де він читає лекції, дає організації концерти, працює над третім томом філо-

софської книги. Європейські університети в 1933-1939 роках присвоюють А.Швейцеру декілька почесних докторських ступенів.

Звітка про атомне бомбардування Хіросіми й Нагасакі шокувало вченого. Він був першим з лікарів, хто виступив проти атомної зброї. Якраз Альберт Швейцер першим використав дані фізики, астрофізики, біофізики, біології, генетики, обґрунтував небезпеку атомної зброї для майбутніх поколінь, біосфери. Енергійно почав боротьбу проти атомної зброї. Став крилатим його вислів: «Коли однією-єдиною атомною бомбою вбивають сто тисяч життів – мій обов'язок довести світові, наскільки цінне одне життя».

Антивоєнна публіцистична діяльність А.Швейцера викликала широкий міжнародний резонанс. За внесок у збереження миру на Землі в жовтні 1953 року йому була присуджена Нобелівська премія миру. І 220 тисяч доларів із цієї премії він витратив на будівництво селища для прокажених.

Лікувальною практикою він займався більше, ніж пів століття, до самої своєї смерті на 91-му році життя, в 1965 році. І стільки ж працював над своїм філософським твором «Культура і етика», яка так і залишилася незавершеною. Авторіві вдалося проаналізувати проблеми теорії культури, етики, показати історію етнічної європейської і східної мислі дати обґрунтування етики благоговіння перед життям. Але задум останньої частини – «Культурна держава» - реалізувати не зміг.

Він не втікав від дійсності, але щиро вважав, що всяка «надособиста відповідальність» принижує особисту відповідальність, яку відстоював і проповідував все своє життя. Уважно прислухаючись до всього, що відбувається довкола, А.Швейцер протестував проти несправедливості перш за все ствердженням в житті справжніх цінностей. І це підтримувало оптимізм навіть тоді, коли його залишали рівні з ним або майже рівні. Він підписував разом з групою «великих» європейців звернення до урядів. А.Ейнштейн помер, майже розчарувавшись у ефективності таких звернень. Стефан Цвейг закінчив життя самогубством. Ромен Ролан і Бернард Шоу в пошуках «ідеалу» звертали погляд на соціалізм по-сталінському. А А.Швейцер лікував.

Вважається, що лікар – людина найбільш мирної професії. Хоч, як бачимо, може бути і борцем. Ця професія дозволяє не принизити себе участю в загальному злі, хоча ним принижені інші представники природознавства, які, нехтуючи гуманізмом, і далі працювали в різних атомних проектах.

Довідавшись про смерть лікаря, люди стали заповнювати майданчик перед вікнами його робочого кабінету. Почався ритмічний африканський спів, тамтами сповістили джунглі про смерть. Африка проголосила А.Швейцера своїм прийомним сином.

Надійшла 25.06.2013 року.